

Изд-во МГУ: Изд. группа ИНФРА-М. — НОРМА, 1998. — 388 с.

5. Гильденбранд Дитрих фон. Метафизика коммуникации. Исследование сущности и ценности отношений / Дитрих фон Гильденбранд. — СПб.: Алтейя, 2000. — 211 с.

6. Frotscher Werner. Wirtschaftsverfassungs- und Wirtschaftsverwaltungsrecht: eine systematische Einführung anhand von Grundfällen / Werner Frotscher. — 3., neubearb. Aufl. — München: Beck, 1999. — 278 s.

7. Pelka Jürgen. Beck'sches Wirtschaftsrechts-Handbuch 2001/2002 / Jürgen Pelka. — München: Verlag C. H. Beck, 2001. — 1619 s.

8. Badura Peter. Wirtschaftsverfassungs- und Wirtschaftsverwaltung / Peter Badura. — 1971.

9. Штобер Р. Общее хозяйственно-административное право: Основы и принципы. Экономическая конституция / пер. с 11-го нем. перераб. изд. — Минск: Издательство Европейского гуманитарного университета, 2001. — 312 с.

10. Ламуру Х., Поль Р. Экономика и право. — Heidelberg: R. v. Decker's Verlag, 1996. — 86 с.

11. Гражданские и торговые кодексы в системе источников буржуазного права. — М.: Изд-во Университета дружбы народов, 1986. — 321 с.

12. Мамутов В. К. Повніше використовувати техніко-юридичні засоби удосконалення законодавства / В. К. Мамутов // Право України. — 2008. — № 2. — С. 3–8.

13. Основной Закон Федеративной Республики Германия. Обнародован Парламентским советом 23 мая 1949 г. (с последующими изменениями и дополнениями). — изд. 2. — Берлин: Елзнердрук ГмБХ, 2000. — 136 с.

14. Договор о Европейском Союзе от 7 февраля 1992 г. с изменениями, внесенными Амстердамским договором от 2 октября 1997 г. и Ницким договором от 26 февраля 2001 г. — Режим доступа: http://www.eulaw.edu.ru/documents/legislation/uchred_docs/evr_soiuz_nice.htm.

Поступила в редакцию 28.02.2011 г.

УДК 346.2(4+477).001.36

Д. В. Лічак,

асистент,

*Національний університет
«Одеська юридична академія»*

ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Формування результативного й ефективного механізму державної підтримки суб'єктів господарювання в Україні потребує детального вивчення, творчого запозичення та використання світових досягнень у цій сфері, насамперед досвіду країн із розвинутою ринковою економікою. Актуальність дослідження системи засобів державної підтримки в іноземних країнах також зумовлюється членством України в СОТ, прагненням нашої країни вступити до ЄС. Для зарубіжних країн, особливо країн Західної Європи, питання державної допомоги суб'єктам господарювання стоїть доволі гостро, адже загальний вектор економічної політики спрямований на скорочення рівня державної допомоги. Але, не дивлячись на негативний вплив державної допомоги на конкуренцію, вона залишається дієвим заходом порятунку економічної системи країн, особливо в умовах кризи. З іншого боку, уряди іноземних

країн намагаються змістити напрям підтримки з використання засобів, що негативно впливають на конкуренцію, до заходів, які найменшим чином спотворюють ринкові відносини. За таких умов складність перебудови існуючої системи підтримки в Україні, згідно з вимогами сучасних економічних реалій, не викликає сумнівів. Саме це викликає необхідність аналізу досвіду країн, які вже почали таку перебудову, з метою вироблення власної концепції побудови ефективної моделі державної підтримки суб'єктів господарювання.

Питаннями аналізу зарубіжного досвіду у сфері державної підтримки окремих галузей економіки займалися такі вітчизняні вчені, як Н. І. Галан [1], Т. В. Кондратюк [2, с. 27–36], Н. М. Бугаєнко [3] та ін., а також зарубіжні вчені, такі як К. Бекон [4], який досліджував судову практику з питань надання державної допомоги у країнах ЄС, Ф. Ніколайдіс

© Д. В. Лічак, 2011

та ін. [5] розглянули поняття і принципи державної допомоги в ЄС, Р. Кучуков [6] досліджував досвід державної підтримки сільського господарства в зарубіжних країнах, М. Метьюс [7] дослідив особливості державної допомоги в умовах фінансової кризи та ін. Але праці вітчизняних науковців присвячені переважно дослідженню практики підтримки окремих сфер економіки або досвіду окремих країн, саме тому постає необхідність комплексного аналізу механізму державної підтримки в зарубіжних країнах і проведення порівняльного аналізу з досвідом державної підтримки в Україні.

Метою статті є дослідження здобутків вітчизняної та іноземної доктрини з питань державної підтримки суб'єктів господарювання, аналіз нормативно-правових актів, судової практики в цій сфері, вивчення системи засобів, які найчастіше застосовуються в зарубіжних країнах, і встановлення найбільш ефективних із них, формулювання висновків щодо можливості застосування таких заходів в Україні.

Як результат політики індустріальної інтеграції, засоби підтримки стали широко застосовуватися в європейських країнах з кінця 1970 р. У цей період надається підтримка проблемним галузям промисловості (здебільшого обробним) і слабким підприємствам, зростає обсяг державної підтримки промислових досліджень і розвитку інновацій. Підтримка мала переважно адресний характер і надавалася певним галузям економіки. Але згодом стало зрозуміло, що необхідно змінювати вектор підтримки з адресної допомоги до застосування переважно горизонтальних засобів підтримки, адже фінансовий тягар на бюджет суттєво збільшувався, економічний ефект від адресних засобів підтримки був невеликий, носив короткостроковий характер, і, що найголовніше, застосування засобів адресної допомоги сприяло спотворенню національної та міжнародної конкуренції [8, с. 11].

Результатом вдосконалення системи державної підтримки у країнах Європейського Союзу стали ті правила, які відображені в керівних нормативно-правових актах ЄС. Однак слід зазначити, що за останні півстоліття було прийнято велику кількість підзаконних актів і керівних принципів, які регламентують питання надання державної допомоги в ЄС. І ці правила допомоги постійно змінюються для того, щоб відповідати новим економічним і технологічним реаліям, новим політичним пріоритетам, зокрема таким, як глобальна охорона навколишнього середовища. Отже, політика державної допомоги зазнала значних змін за останні роки і процес подальшого реформування продовжується [9, с. 2].

Так, згідно зі ст. 107 Договору про функціонування Європейського Союзу [10] допомога, яку в будь-якій формі надає держава-член або яку надано за рахунок державних ресурсів, що спотворює

або загрожує спотворити конкуренцію, надаючи переваги певним суб'єктам господарювання або виробництву певних товарів, є несумісною з внутрішнім ринком тією мірою, якою вона впливає на торгівлю між державами-членами.

Визначення державної допомоги в нормативних актах ЄС не міститься. Тому для того, щоб з'ясувати сутність цього поняття, необхідно звернутися до практики Європейського Суду. Так, визначення державної допомоги, як слідує із практики Суду ЄС, базується на п'яти основних критеріях [4, с. 54]: наявність пільги або переваги; здійснення державою за рахунок державних ресурсів; на користь визначеним підприємствам або виробництву (принцип вибірковості); наявність викривлення або загрози викривлення конкуренції; здатність впливати на торгівлю між державами-членами.

Що стосується розкриття змісту цих критеріїв, можна зазначити наступне. Загальний підхід до розуміння поняття «державні ресурси» було сформульовано у справі 2002 р. *Stardust*. Суд встановив, що частина 1 ст. 87 Договору про ЄС (в редакції 2009 р. це ст. 107) стосується всіх фінансових засобів, якими публічна влада може на практиці підтримати суб'єктів підприємницької діяльності, незалежно від того, чи є такі засоби постійними активами публічного сектора. Тому навіть якщо суми, що відповідають певному заходу не знаходяться в постійному розпорядженні казначейства, той факт, що вони постійно знаходяться під публічним контролем і тому є доступними для компетентних національних органів, є достатнім для кваліфікації їх як державних ресурсів [11].

Щодо не досить чіткого визначення «викривлення або загроза викривлення конкуренції», то після тривалих вагань Європейська Комісія визнала, що реальний або потенційний вплив на конкуренцію має бути суттєвим, погодившись, що принцип *de minimis non curat lex* також застосовується у сфері державної допомоги [12, с. 56].

Відносно такої ознаки допомоги, як вплив на торгівлю між державами-членами, то виходячи із практики Суду ЄС, можна підсумувати наступні показники впливу або ймовірності впливу державної допомоги на торгівлю:

допомога зміцнює позиції суб'єкта підприємницької діяльності у порівнянні з іншими суб'єктами, що конкурують у торгівлі між державами-членами;

для доведення впливу на торгівлю не обов'язково, щоб адресат заходу сам безпосередньо брав участь у торгівлі між державами-членами. Надання допомоги може підтримувати або збільшувати обсяг національного виробництва товару, що зменшує можливість суб'єктів підприємницької діяльності інших держав-членів експортувати свою продукцію до держави-члена, що впровадила оскаржуваний захід;

також не є обов'язковим доводити наявність торгівлі між державами-членами певним товаром, на який вплинула державна допомога, оскільки належним стандартом є визначення, чи посилилось підприємство-адресат від такої допомоги. Даний критерій виключає із сфери дії положень про державну допомогу ті товари, які призначені виключно для місцевого ринку. Однак у той же час, як визнав Суд, експорт за межі Співтовариства (зараз — ЄС) може мати вплив на торгівлю в його межах, і тому надання державної допомоги виробництву таких товарів, що йдуть на ринки третіх країн, не уникає прискіпливого нагляду з боку установ Співтовариства [13].

Отже, можна зробити висновок, що в ЄС діє імперативний принцип регулювання — забороненою є будь-яка державна допомога, крім тієї, що є або може бути дозволеною Європейською Комісією. Також у рамках ЄС встановлюються види допомоги, надання якої не потребує відповідного дозволу (висновку) Комісії. Це допомога на боротьбу зі зміною клімату та захисту навколишнього середовища; на наукові дослідження, розвиток та інновації; на розвиток регіонів; малим і середнім підприємствам; для збільшення зайнятості; на навчання персоналу; для підтримки ризикового (венчурного) капіталу [14].

Загальна спрямованість державної підтримки в ЄС — це переміщення акценту з підтримки окремих компаній на розвиток європейської конкуренції через підтримку наукових досліджень і розвитку, захисту навколишнього середовища та інших засобів горизонтальної допомоги, наголосив Комісар з Конкуренції (з 1999 по 2005 р.) Маріо Монті [15].

Не дивлячись на суттєві обмеження рівня підтримки та необхідності узгодження багатьох програм підтримки з Комісією ЄС, все ж рівень державної підтримки у країнах ЄС залишається доволі високим, особливо в деяких галузях економіки. Так, серед найбільш розповсюджених засобів державної підтримки агропромислових комплексів у країнах ЄС можна виділити засоби прямого та опосередкованого державного субсидування. До заходів прямого державного субсидування відноситься підтримка доходів виробників сільськогосподарської продукції, яка полягає: у прямих державних компенсаційних виплатах; виплатах при шкоді від стихійних лих; виплати за шкоду, пов'язану з реорганізацією виробництва (виплати за скорочення посівних площ тощо).

До засобів опосередкованого державного регулювання АПК відносяться: 1) підтримка внутрішніх цін на сільськогосподарську продукцію, встановлення квот, тарифів, податків на експорт та імпорт продовольства; 2) надання субсидій на придбання добрив, ядохімікатів і кормів, виплату відсотків за отриманими кредитами, виплати за страхуванням майна; 3) виділення державних коштів на розробку

та здійснення ринкових програм, субсидії на зберігання продукції та транспортні роботи з перевезення продукції; 4) субсидії на будівництво виробничих приміщень, здійснення іригаційних проєктів, рекультивацию земель, впровадження досягнень науково-технічного прогресу, охорона навколишнього середовища, стимулювання виробництва в так званих проблемних регіонах [16, с. 134, 136].

В умовах світової фінансової та економічної кризи політика ЄС щодо державної допомоги тимчасово набула трохи іншої спрямованості. Так, Європейська Комісія ухвалила «Тимчасову рамкову угоду про державну допомогу для забезпечення доступу до фінансів в умовах фінансової та економічної кризи» [17]. Цією угодою запроваджено використання додаткових інструментів для подолання наслідків скорочення кредитування економіки шляхом запровадження допомоги «de minimis», державних або приватних субсидованих кредитів, державних гарантій тощо [18, с. 119].

Щодо підтримки в окремих державах-членах ЄС, то досить цікавим є досвід Польщі як країни, яка не так давно вступила до ЄС. Так, в Польщі діє Закон «Про умови надання та нагляд за державною допомогою підприємцям» від 2000 р. Відповідно до ст. 2 вказаного Закону державна допомога — це надання фінансових коштів певному підприємству у сфері тієї господарської діяльності, яку він здійснює. При цьому надання коштів вважається допомогою, якщо воно зроблено безпосередньо з коштів державного бюджету чи за державні кошти, передані іншим суб'єктам, та/або зменшувало чи могло зменшити величину надходжень до державного бюджету; спотворювало або загрожувало спотворенням конкуренції через надання привілеїв окремим підприємцям чи виробництву окремих товарів. Тобто допомога визначається як негативне явище, яке порушує правила конкуренції на ринку. Такий підхід є типовим для законодавства країн-членів ЄС.

У польському законодавстві, як і в законодавстві ЄС, передбачається три групи державної допомоги: регіональна допомога, горизонтальна допомога та допомога чутливим галузям. Критерії допустимості допомоги у польському праві є такими ж, як і в ЄС, за винятком незначних відмінностей, зумовлених особливостями економічної ситуації. Так, у Польщі дозволяється надання одноразової допомоги для реструктуризації підприємств у формі часткової сплати податків або відстрочення терміну сплати податків та інших фінансових зобов'язань (оскільки операції з податковими зобов'язаннями в Польщі традиційно є найбільш поширеною формою допомоги). Крім того, Польща отримала значну квоту щодо допомоги на охорону довкілля. Це вмотивовано вимогою впроваджувати найближчих декількох років досягти висо-

ких стандартів захисту навколишнього середовища. Тенденції державної допомоги в Польщі за останні роки показують, що здебільшого підтримка спрямовувалася на реструктуризацію нерентабельних галузей промисловості [19, с. 35].

Що стосується інших країн, то в Чехії діє Закон «Про державну підтримку малого та середнього підприємництва», який був прийнятий у 1992 р. У цьому Законі окрему увагу приділено заходам із підвищення капіталізації підприємств, а саме пільговим кредитам із пільговою відсотковою ставкою та пільговим строком погашення; субсидуванням частини відсотку за кредитами; прямим дотаціям. Також передбачена підтримка програм підвищення освітнього і кваліфікаційного рівня, підтримка в формі фінансових дотацій підприємствам і організаціям, які надають підприємствам малого та середнього бізнесу послуги з підвищення кваліфікаційного рівня, економічні, консультаційні й інформаційні послуги. Особливу увагу приділено підтримці прикладних досліджень і технічного розвитку; підтримці для створення нових робочих місць, особливо для категорій осіб з обмеженою працездатністю. Окремо виділено підтримку економічного розвитку регіонів. Законом передбачена особлива процедура отримання підтримки суб'єктами малого підприємництва. Для отримання підтримки суб'єкти господарювання повинні надати програму використання такої підтримки з обов'язковим взяттям на себе певних зобов'язань, як-то: створити нові робочі місця; покращити екологічні умови тощо. За невиконання таких умов на суб'єктів-отримувачів підтримки накладається штраф.

Вважається доцільним запозичити цей позитивний досвід Чехії та закріпити в Законі України «Про державну підтримку малого підприємництва» норму щодо процедури надання підтримки з обов'язковим розробленням суб'єктом господарювання програми використання коштів державної підтримки та покладання на таких суб'єктів певних соціальних зобов'язань. Це дасть змогу найбільшою мірою забезпечити баланс приватних і публічних інтересів у процесі надання державної підтримки.

У Чехії діє доволі велика кількість програм підтримки підприємств, у той же час ряд чеських ліберальних економістів вважають контр-продуктивним наявність такої великої кількості програм, оскільки це розпорощує кошти, виділені з бюджету. На їх думку, більш ефективним інструментом підтримки є зниження податкового навантаження на суб'єктів малого та середнього підприємництва [20, с. 90].

Що стосується політики СОТ із питань регулювання державної допомоги, то згідно Угоди про субсидії та компенсаційні заходи від 15.04.1994 р. субсидією є: 1) фінансове сприяння, що надається на території Члена СОТ урядом або будь-яким державним

органом; 2) підтримка доходів чи цін у будь-якій формі; 3) вигода, що надається таким чином. Субсидії поділяються на заборонені; на ті, що дають підставу для вжиття компенсаційних заходів; на ті, застосування яких не тягне вжиття компенсаційних заходів. Серед останніх, зокрема, застосовуються: неадресні субсидії, допомога у науково-дослідній діяльності; допомога неблагополучним регіонам СОТ, а також допомога на охорону довколишнього середовища.

Слід зазначити, що для підтримки сільськогосподарських товаровиробників у СОТ діють дещо інші правила щодо такої підтримки. Так, згідно Угоди про сільське господарство від 15.04.1994 р. всю підтримку аграрному сектору можна умовно поділити на три складові: заходи «жовтої», «зеленої» та «блакитної» скриньок.

«Зелена скринька» — це заходи державної підтримки, що зовсім не впливають або впливають мінімально на виробництво і торгівлю. Вони фінансуються з Держбюджету і не мають наслідком підтримку цін виробників. Держава має право фінансувати заходи «зеленої скриньки» в будь-якому необхідному обсязі, залежно від можливостей бюджету.

«Жовта скринька» і «блакитна скринька» — програми, спрямовані на стимулювання виробництва та підвищення прибутковості (підтримка цін на продукцію тощо). Заходи допомоги, які передбачені в цих «скриньках», підлягають поступовому скороченню.

Одним із результатів переговорів щодо вступу до СОТ стало те, що Україна та інші країни, які нещодавно вступили до СОТ (RAM — recently-acceded members), не зобов'язані скорочувати внутрішню підтримку, яка надається через програми «жовтої скриньки». Існує лише зобов'язання не перевищувати річного рівня підтримки, який акумулюється в показнику суми внутрішньої підтримки. І це тоді, коли для ЄС запропонували скоротити сукупний вимір підтримки на 70 % за чотири роки, а для Канади — на 45 % за п'ять років [21, с. 132]. Варто зазначити, що дотримання правил і норм СОТ потребує перегляду не так обсягів державної підтримки, як її форм і методів. Саме тому більшою мірою підтримка сільськогосподарських товаровиробників повинна спрямовуватися саме на заходи «зеленої скриньки», обсяги використання яких не обмежуються.

До послуг «зеленої скриньки» можна віднести: науково-дослідні роботи; послуги щодо створення інфраструктури, включаючи капітальні витрати на енергопостачання, дороги, транспортні засоби, ринкове та портове обладнання, роботи зі створення інфраструктури в поєднанні з програмами з охорони навколишнього середовища; поширення інформації, досвіду та консультативних послуг; послуги з маркетингу, просування товарів на ринок; підготовка та перепідготовка і підвищення кваліфі-

кації спеціалістів і робочих кадрів тощо (п. 2 Додатку 2 до Угоди про сільське господарство).

Досить цікавим з позиції реформування системи підтримки агропромислового комплексу згідно вимог СОТ є досвід Китаю. Дослідники зазначають, що за останні роки зростає обсяг засобів підтримки, що відносяться саме до «зеленої скриньки». Але існують певні перепони на шляху реформування системи підтримки в Китаї, деякі з них ми можемо побачити і в Україні. Так, питанням надання підтримки присвячено занадто багато програм субсидування, і більшість з них розроблені неякісно та безсистемно, носять фрагментарний характер і спрямовані на використання переважно короткострокових заходів підтримки. Також структура заходів «зеленої скриньки» в Китаї недосконала; адже ні системи обслуговування сільського господарства, ні системи структурної перебудови сільськогосподарської галузі створено не було. Хоча ці механізми є вельми важливими для сталого розвитку сільського господарського законодавства у відповідності з вимогами СОТ.

Однак, як зазначають китайські вчені, не дивлячись на складність у запровадженні засобів «зеленої скриньки», все ж таки необхідно розвивати саме цей напрям підтримки перш за все з тієї причини, що фінансові ресурси китайського уряду є доволі обмеженими, в найближчому майбутньому очікувати великих інвестицій в агропромисловий сектор не приходиться, саме тому необхідно запровадити механізм найдіпшого використання обмежених коштів. Найбільш ефективним у цьому напрямі буде поступове скорочування, або навіть скасування сільськогосподарських податків і різних зборів і зміцнення таких напрямів «зеленої скриньки», як платежі на структурну перебудову сектора і програми захисту навколишнього середовища [22].

В іноземних країнах широкого розвитку набули програми саме «зеленої скриньки». Згідно з класифікацією СОТ внутрішньої підтримки на різні «скриньки» найбільше бюджетних коштів спрямовано на програми, звільнені від зобов'язань щодо скорочення («зелені, блакитні» програми розвитку), зокрема в Австралії (91 % від загальної суми) та у США (77 %). У країнах ЄС, Бразилії й Канаді частка «зелених» та інших звільнених програм знаходиться в межах 50–60 % від загальної підтримки, тоді як в Україні співвідношення зворотне. Так, майже 75 % від загальної підтримки — це «жовті» програми підтримки, і лише 25 % — «зелені» [21, с. 133].

Отже, державна політика підтримки суб'єктів господарювання зумовлює використання широкого комплексу форм і засобів. Але головною тенденцією є більш активне використання непрямих методів підтримки (вони визнані ефективнішими, ніж надання прямої фінансової допомоги), основна ува-

га приділяється усуненню адміністративних бар'єрів на шляху створення та функціонування підприємств [1, с. 154].

Слід вказати на те, що ГК України, а також законодавчі акти, які регламентують підтримку певних галузей економіки, містять в собі спектр засобів підтримки, які можуть застосовуватися після вступу України до СОТ, а також є сумісними з ринком і за законодавством ЄС. Це і правила ст. 5 ЗУ «Про державну підтримку малого підприємництва», де встановлюються основні напрями державної підтримки малого бізнесу. Також заходи з підтримки суб'єктів господарювання шляхом зниження адміністративних бар'єрів для доступу на ринок, спрощення дозвільних процедур для започаткування бізнесу, стимулювання діяльності технологічних парків містяться в «Державній програмі економічного і соціального розвитку України на 2010 рік (Антикризова програма)», затвердженій Законом України від 20 травня 2010 р. № 2278-VI. На реформування системи державної підтримки спрямована і Концепція перебудови системи державних субсидій, що надаються галузям національної економіки, затверджена Розпорядженням КМУ від 31 березня 2003 р. № 182-р.

Головним бар'єром розвитку малого бізнесу в постсоціалістичних країнах виступає низький рівень капіталізації, пов'язаний зі значними труднощами в доступі до комерційних кредитів. Майже 90 % малих підприємств не можуть отримати кредити внаслідок їх високої вартості та відсутності заставних можливостей. Для подолання такої ситуації урядом України здійснюються певні кроки. Так, нещодавно прийнято Постанову КМУ від 12.10.2010 р. № 923, якою затверджено Порядок використання у 2010 р. коштів, передбачених у державному бюджеті для мікрокредитування суб'єктів малого підприємництва, згідно з яким надання бюджетних коштів суб'єктам малого підприємництва здійснюється Українським фондом підтримки підприємництва на конкурсних засадах на поворотній основі за умови забезпечення виконання зобов'язання щодо їх повернення і сплати відсотків за користування бюджетними коштами на рівні 1,5 % облікової ставки Національного банку, яка діє на дату укладання договору. Така практика цілком відповідає досвіду іноземних держав і вимогам світових організацій, є позитивною для суб'єктів малого підприємництва. Наприклад, у США функціонує Small Business Administration, яка заснована Конгресом США ще в 1953 р. і надає гарантії на кредити малим і середнім підприємцям. В Європі спеціалізовані кредитні організації активно діють в Австрії та Німеччині. У Чехії, за зразком цих країн, ще в 1992 р. був заснований і почав функціонувати банк

розвитку з державною участю — Чесько-моравський банк гарантій і розвитку.

Отже, можна зробити висновок, що в зарубешних країнах використовується доволі широкий спектр засобів державної підтримки. Ці засоби розрізняються в залежності від сфери їх застосування, але можна виокремити їх загальну спрямованість — це скорочення рівня прямих бюджетних виплат окремим суб'єктам господарювання та застосування більшою мірою непрямих засобів, засобів, які відносяться до горизонтальної підтримки або до «зеленої скриньки». Такі заходи найменшим чином впливають на конкуренцію, є неадресними і спрямованими на довгострокову перспективу. Українське законодавство називає групу засобів підтримки, які є сумісними з ринком і відповідають вимогам світових організацій, але на практиці застосовується дуже обмежений спектр таких заходів. Саме тому в цілях побудови ринкової системи господарювання необхідним є реформування діючої системи державної підтримки із спрямуванням її на застосування переважно непрямих засобів підтримки, а саме засобів спрямованих на: вдосконалення інфраструктури суб'єктів господарювання (створення мережі бізнес-інкубаторів, технопарків, інформаційних і консультаційних центрів для суб'єктів господарювання); вдосконалення законодавства з питань державної підтримки; зниження адміністративних бар'єрів для доступу суб'єктів господарювання на ринок; розвиток науково-дослідної діяльності.

Література

1. Галан Н. І. Державна підтримка малих та середніх підприємств в Європейському Союзі / Н. І. Галан // *Фінанси України*. — 2005. — № 5. — С. 147–154.
2. Кондратюк Т. В. Державна політика підтримки малого бізнесу: моногр. / Т. В. Кондратюк. — К.: Видавничий центр «Академія», 2003. — 112 с.
3. Бугаєнко Н. М. Сучасні тенденції розвитку системи державної допомоги в ЄС / Н. М. Бугаєнко // *Статистика України*. — 2010. — № 1. — С. 92–97.
4. Bacon K. The Concept of State Aid: The Developing Jurisprudence in the European and UK Courts / K. Bacon // *European Competition Law Review*. — 2003. — № 24.
5. Phedon N. State aid policy in the European Community: principles and practice / N. Phedon, M. Kekelekis, P. Buyskes. — The Hague: Kluwer Law International, 2008.
6. Кучуков Р. Государственная поддержка сельского хозяйства в странах с развитой рыночной экономикой / Р. Кучуков // *Экономист*. — 2002. — № 11. — С. 91–94.
7. Mateus Abel M. The Current Financial Crisis and State Aid in the EU / Abel M. Mateus // *European Competition Journal*. — Volume 5, Number 1, April 2009, pp. 1–18 (18).

8. Murphy M. Public Support to Industry / M. Murphy, U. Pretschker // *The OECD Observer*. — Paris, 1997.

9. Buelens C. The economic analysis of state aid: Some open question / C. Buelens, G. Garnier, R. Meiklejohn. — Brussels, 2007. — 31 p. — *European Economy, Economic Papers, Number 286*.

10. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union // *Official Journal*. — 2010. — № C83.

11. Judgment of the Court of 30 January 1985. Commission of the European Communities v French Republic. Aid to farmers financed by the operating surplus of a national agricultural credit fund. Case 290/83. *European Court reports 1985*. — P. 439.

12. Explanation of the Rules Applicable to State Aid // *Competition Law in the European Communities*. — 1997. — (European Commission).

13. Judgment of the Court of 21 March 1990. Kingdom of Belgium v Commission of the European Communities. State aid to a steel pipe and tube manufacturer — Recovery. Case C-142/87. *European Court reports 1990 P. I-00959*.

14. *Vademecum Community law on State aid* // http://ec.europa.eu/competition/state_aid/studies_reports/studies_reports.cfm.

15. *State aid in the new member states* // <http://www.euractiv.com/en/enlargement/state-aid-new-member-states/article-129629>.

16. Опыт государственного регулирования и поддержки сельского хозяйства за рубежом // *Общество и экономика*. — 2008. — № 8. — С. 132–150.

17. Communication from the Commission amending the Temporary Community Framework for State aid measures to support access to finance in the current financial and economic crisis, OJ C 303, 15.12.2009, p. 6–6.

18. Bacila Nicolae. The Relation between State Aid and Economic Development in the European Union / Nicolae Bacila // *The Romanian Economic Journal*. — 2010. — № 36 — P. 111–122.

19. Державна допомога виробникам в Україні: реформування відповідно до норм СОТ та ЄС / С. Касьянова, В. Вавришук, Е. Калішук та ін.; за ред. С. Касьянова. — К.: Норма-Друк, 2004. — 85 с.

20. Кузнецова З. Чехия: государственная поддержка малого бизнеса / З. Кузнецова // *Современная Европа*. — 2001. — № 2. — С. 85–91.

21. Кобура І. В. Політика державної підтримки сільського господарства країн-членів СОТ / І. В. Кобура // *Економіка АПК*. — 2009. — № 12. — С. 132–136.

22. Zhao Yumin, Wang Hongxia, Linxuegui Mayu. Green Box Support Measures Under the WTO Agreement on Agriculture and Chinese Agricultural Sustainable Development // http://www.iisd.org/tkn/pdf/tkn_greenbox_china_sum.pdf.

Надійшла до редакції 27.01.2011 р.